

СКВОРЦОВА К.М.,
здобувач кафедри
соціальної філософії та управління,
Запорізький національний університет,
(Україна, Запоріжжя), katyaskvorcova@ukr.net

ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СУБСТАНЦІЯ ЩАСТЯ

У статті здійснено спробу дослідити діяльність як субстанціональне підґрунтя щастя. Досліджено феномен щастя як багатоеlementну систему. Встановлено, що структуроутворюючими елементами даної системи є: особисті і суспільні інтереси, суспільно-значущі потреби, цілі, цінності, ідеали. Виявлено становлення феномена щастя у перетворюючій діяльності, пізнавальній діяльності, ціннісно-орієнтаційній діяльності, комунікативній діяльності людини. Прийшли до висновку, що дана система руйнується, відколи виникає відчуження діяльності від людини. Обґрунтовано, що щастя є внутрішньо суперечливим феноменом, що обумовлюється його діяльністю природою.

***Ключові слова:** щастя, діяльність, діяльнісний підхід, екзистенціалізм, суб'єкт, система, відчуження.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

Актуальність статті у практичному плані викликана нагальною проблемою подолання руйнації діяльної суб'єктності сучасної людини, що веде до нещастя. Одномірність і стихійність бездумних дій людини призводять до загострення глобальних проблем всього людства. Як наслідок, людина в новому соціальному середовищі з глобалізацією і антиглобалізацією, інформаційним суспільством та «суспільством знань», багатополлярністю світу та міжнародним тероризмом, з ринком і демократією, багатством і бідністю, демографічною та екологічною ситуацією, загрозою нових військових конфліктів [8, с. 13], прагне щастя, і загалом, воно є можливим. Проте виникає ряд питань, чи прагне людина досягти своїми діями щастя для себе, чи досягти його для всіх: своєї родини, держави, всього людства.

Окреслені проблеми не оминають і українське суспільство, в якому на сьогодні кризові явища мають місце практично усіх сферах життєдіяльності. Соціологічною службою Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова ще в 2008 році було проведено дослідження «Що потрібно для щастя в першу чергу?», опитано доросле населення України за основними соціально-демографічними показниками (2014 респондентів), за критеріями: впевненість у завтрашньому дні – 35,6 %; сім'я – 18,0 %; гроші 9,7%; відчуття власної необхідності 7,5 %; любов 6,1 %; свобода, незалежність 5,2 %; чиста совість 5,1 %; важко відповісти 4,5 %; власне житло 4,2 %; цікава робота 3,9 % [22]. В ситуації, що склалась на сьогодні в нашій державі критерій – «впевненість у завтрашньому дні» прагне відчувати кожна людина.

Теоретична актуальність проведення соціально-філософського аналізу феномена щастя, зокрема, діяльності як його субстанціонального підґрунтя, полягає, на нашу думку, в тому, що сьогодення пройняте фрагментарним світоглядним виміром соціального буття, де поняття «щастя» має досить різні, інколи «викривлені» інтерпретації, а його зміст підміняється змістом інших понять (задоволеність життям, благо, цінність, позитивні емоції, радість від життя, життєвий успіх та ін.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Сучасні зарубіжні й вітчизняні психологи, соціологи, філософи, соціальні філософи закономірності досягнення зводять до передумов: соціальні відносини (сім'я, любов, друзі), праця, багатство, соціальний статус, освіта, релігія, позитивний настрій, оптимізм, висока самооцінка, благоустрій країни (М. Аграйл, Л. Бондар, П. Брюкнер, Д. Гілберт, А. Грицанов, І. Гуляс, Е. Десі, І. Джидар'ян, І. Івін, Є. Ільїн, С. Крилова, М. Маслоу, В. Татаркевич, Е. Фромм, Н. Хамітов та ін.), які мають місце у досягненні щастя. Проте діяльнісний «стороні» феномена щастя не приділяють безпосередньої предметної уваги.

Привертає увагу останнє вітчизняне соціально-філософське дослідження феномена щастя, яке провела на рівні цілісного монографічного дослідження Бондар Лілія Василівна. Автор розкриває ціннісно-праксеологічний аспект феномена щастя, досліджуючи взаємозв'язок людської діяльності та щастя, акцентує увагу на «креативний потенціал щастя», розглядає щастя «як екзистенціал», де «ключовий принцип ефективного творення екзистенції щастя в умовах соціального знання, який включає тріаду «знання – цінність – діяльність» і є визначальним у формуванні концептуальних та методологічних основ сучасної парадигми» [4]. В даному випадку, бачимо прихильність Бондар Лілії Василівни до одного з розповсюджених на сьогодні напрямків у соціальній філософії, де діяльнісна природа суб'єкта щастя підміняється «екзистенцією» або «проектом» (Е. Гуссерль, М. Гайдеггер, Ж.-П. Сартр, ін.). Виходячи з цього, феномен щастя завжди містить у собі активну, творчу первину ідеально-трансцендентальних здібностей людини, за термінологію екзистенціалістів, «нерозгадану таємницю людської екзистенції». Водночас, викликає вагання щодо корисності різноманітних екзистенціальних процедур «очищення» свідомості від предметно-натуралістичних впливів [6], метою яких є виявлення справжнього неспотвореного підґрунтя щастя людини.

Мова йде про діяльнісний підхід, відповідно до якого встановлюється суб'єкт-об'єкт-суб'єктне підґрунтя діяльнісної природи людини, відновлення суб'єктності в сучасному світі (В. Андрущенко, А. Бичко, В. Воловик, С. Кримський, М. Михальченко, В. Табачковський та ін.), виходячи з якого, можна припустити, що субстанціональним підґрунтям феномена щастя є діяльність суб'єкта.

Отже, мета даної статті – розкрити вплив діяльності суб'єкта на досягнення щастя. Її реалізація, на нашу думку, дозволить наблизитись до об'єктивного осмислення підґрунтя щастя, встановити вплив діяльності на закономірний характер його становлення.

Вважаємо, нагальною є суспільна потреба людства в цілісних людських діях, які б сприяли формуванню комплексних світоглядних орієнтирів особистостей задля щастя. Акцентуючи увагу на доробок, на який безпосередньо спираємось у цій статті, переходимо до обговорення проблеми, попередньо розглянувши феномен щастя як багатоелементну систему і «місце» діяльності в цій системі.

Обговорення проблеми

Феномен щастя, щоб відбивати суб'єкт у русі, має бути організований у систему, що розвивається. Принцип розвитку феномена щастя містить двоєдину умову: виявлення джерела і конкретного механізму досягнення щастя (передумови); аналіз конкретних форм і етапів, принаймні, в більш загальних, принципових моментах. Перша умова дає змогу осягнути феномен щастя як багатоелементну систему, що розвивається, друга – прослідкувати весь історичний шлях її розвитку від початкових форм до найвищих. Виходячи з цього, феномен щастя є складною системою. Варто погодитись з думкою тих авторів, які вважають, що з поняттям «система» можуть бути пов'язані уявлення про світ в цілому, форми руху матерії, структурні рівні організації матерії, окремі цілісні об'єкти всередині структурних рівнів матерії, різні аспекти, рівні, «зрізи» цих матеріальних об'єктів. На понятті «система», як на вихідному, базується вся картина всезагальної структурованості матерії [1, с. 461]. Отже, «система» – матеріальне або ідеальне утворення, в якому зв'язок елементів, що його утворюють, сильніший від зв'язку останніх з елементами, що не входять в це утворення [12, с. 105]. В розумінні того, що є «система», «щастя як багатоелементна система», вирішальну роль відіграє «елемент», «елемент щастя», властивістю якого є його необхідна неопосередкована участь у створенні системи: без нього, тобто будь-якого елемента, система не існує, не існує щастя.

У свою чергу, «елемент» – це відносно стійка, якісно встановлена реальність, що знаходиться у взаємодії з іншими відносно стійкими, якісно встановленими реальностями і утворює разом з ними цілісну систему [1, с. 134]. Синтез основних елементів феномена щастя як багатоелементної системи дозволяє встановити істотний, стійкий, повторюваний, внутрішній, об'єктивний, необхідний взаємозв'язок між його елементами, забезпечує існування якої цілісність.

Так, І. Чайка зазначає, що «цілісність соціальної системи є рушійною силою суспільного прогресу, тобто його фактором. Наявність цілісності соціальної системи робить передбачуваним її розвиток і визначає його прогресивну спрямованість [21, с. 12]. Розглядаючи щастя як багатоелементну систему, вважаємо, що саме цілісність цієї системи, наявність всіх структурних елементів, забезпечує його існування і розвиток.

Взаємопов'язаними елементами цієї системи виступають, на нашу думку, особисті і суспільні інтереси, суспільно-значущі потреби, цілі, цінності, ідеали. Починає щастя існувати відтоді, коли в процесі діяльності людини виникає єдність особистих і суспільних інтересів і потреб. Діяльність людини обумовлена її інтересами. Як зазначає В. Воловик, на сьогодні існує дві

протилежні точки зору на сутність «інтересу»: для одних – інтерес об'єктивний, тобто існує об'єктивно, незалежно від того, усвідомлений чи ні, і є важливим моментом на шляху перетворення його на збуджуючу силу діяльності, при цьому свідомість може бути невиразною, поверховою, стихійною, проте штовхати до дії, головною умовою при цьому є визнання незалежності факту існування цього феномена від свідомості людини, її волі і бажання; для інших – суб'єктивно-об'єктивний, є відображенням у свідомості суб'єкта його об'єктивного положення [16, с. 144]. Суспільне життя постійно нормує інтереси, надає їм соціальну форму, зміст, встановлює засоби їх реалізації. Поділяємо думку, де інтерес є усвідомленою, осмисленою потребою, важелем діяльності [16]. Справді, важелем, який неодмінно має забезпечувати щастя людини. Потреба, в свою чергу, по-різному відображається у свідомості людей, зумовлена особливостями соціального організму, характером і рівнем його свідомості. Тобто, інтереси мають суб'єктивно-об'єктивний характер [16, с. 141].

Розділяємо думку, що інтереси людини надзвичайно суперечливі: матеріальні, соціально-політичні, моральні, духовні – всі органічно переплітаються. У процесі досягнення щастя інтереси опосередковуються соціально-значущими потребами суб'єкта, тобто такими потребами, які дійсно необхідні суспільству в певних конкретно-історичних умовах. І під суб'єктом – від лат. *subjectus* – той, що лежить внизу, знаходиться в основі, від *sub* – під і *jaso* – кидаю, кладу підвалини, основи, засади, підґрунтя – розуміємо активно діючого і такого, що пізнає, наділеного свідомістю і волею, індивіда або групу людей. Активність суб'єкта, що спрямована на об'єкт, призводить як до його зміни, перетворення, трансформації, так і збереження об'єкта в цілісності і недоторканності. Погодимось з С. Рубіштейном, який зазначає «людина – не пасивно споглядальна істота, а істота дієва» [17, с. 435]. Діяльність людини як суб'єкта цілеспрямованих дій може формувати повноту буття, сприяти щастю. За таких обставин вона є субстанціональним підґрунтям. Тут варто звернутись до визначення поняття «субстанція» – від лат. *substantia* сутність, дещо засадниче, підстава – гранична засада, що дозволяє зводити багатоманітність і змінність властивостей до чогось постійного, відносно сталого і самостійно існуючого; деяка реальність, розглянута в аспекті її внутрішньої єдності [20, с. 614].

В. Барулін, вивчаючи матеріально-виробничу сферу суспільства, зазначає, що людина цілісна, втілює, персоніфікує в собі багатство суспільних відносин, зв'язків, увесь наявний рівень культури. Соціальний філософ зазначає, «всі потреби, інтереси, цілі суспільства живуть, функціонують не якийсь своїм самостійним життям, вони так чи інакше, виражаються, втілюються в потребах, інтересах, цілях і т.д. кожного конкретного індивіда, особистості, людини. Людина несе в собі цілий соціальний космос» [3, с. 28].

Справді, складовою одиницею суспільства є людина, яка не може існувати поза діяльністю, Г. Воловик зазначає, що будь-який момент її життя, від народження до смерті, пов'язаний з певним видом діяльності [7, с. 63]. Філософи під поняття «діяльність» розуміють «форму активності, що

характеризує здатність людини чи пов'язаних з нею систем бути причиною змін у бутті, які можуть стосуватися речового та енергетичного статусу об'єктів або їх інформаційного потенціалу» [20, с. 163]. Повнота ж буття можлива завдяки сукупності буття природи, суспільства, буття духовного, які утворюють світ як єдине ціле, динамічну реальність. Людська діяльність багатогранна і різноманітна, поєднує матеріальне і духовне виробництво, конкретні її види, які розрізняють за ознаками: за їх формою, за способами їх існування, за їх національною напруженістю, за їх часовою і просторовою характеристикою, за їх фізіологічним механізмом [16, с. 100].

За М. Каган, поняття «діяльність» охоплює біологічну життєдіяльність людини і її соціокультурну, специфічно людську діяльність [11, с. 39]. М. Каган у діяльності людини виділяє наступні види, що належать до суб'єкт-об'єктних відносин: перетворююча діяльність, пізнавальна діяльність, ціннісно-орієнтаційна діяльність, комунікативна діяльність. Кожна з даних видів діяльності у своїй сукупності забезпечує повноту буття. Варто погодитись з дослідником, який вказує на взаємозв'язок всіх видів діяльності, які виступають в різних формах взаємодії. На нашу думку, нівелювання певного виду діяльності веде до нещастя. Звідси, завдяки перетворюючій діяльності, трудовій діяльності, людина перетворює природу, суспільство, саму себе, можна припустити, що в цій діяльності щастя досягається завдяки праці. Вже К. Маркс зазначав: - «Праця є для робочого чимось зовнішнім, що не належить до його суті, він у своїй праці не затверджує себе, а заперечує, відчуває себе не щасливим, а нещасним, не розкриває свою фізичну і духовну енергію, а виснажує свою природу і руйнує свій дух. Тому робітник тільки поза працею відчуває себе самим собою, а в процесі праці він відчуває себе відірваним від самого себе» [15, с. 209].

Мова йде про відчуження праці від людини, болісні наслідки якого ведуть до нещастя, руйнує його системні зв'язки, як зазначає І. Чайка, «у випадку розвитку, інноваційного ззовні, соціальна система може позбавлятися своєї цілісності. Розвиток, що має екстенсивно-експресивний характер, може призводити до руйнування цілісності соціальної системи внаслідок зовнішнього впливу. І лише соціальні системи, які розвиваються інтенсивно, переходять від одного цілісного структурного стану до іншого, більш досконалого стану, а отже, й прогресують» [21, с. 12].

Приходимо до висновку, щастя є внутрішньо суперечливим феномен, що обумовлюється його діяльнісною природою. Відчуження діяльності від людини руйнує її суб'єктність, порушує єдність з суспільством і природою, породжує її нещастя. Інтерпретуючи марксистську концепцію в дусі екзистенціалізму, Ж. П. Сартр пише про щастя так. «Людина занурена в історичну ситуацію, вона не розуміє вади і недоліки певної політичної чи економічної організації не тому, що вона у ній знаходиться «за звичкою», а тому, що вона її розуміє в повноті її буття і не може навіть уявити, що вона могла би в ній бути по-іншому» [18, с. 445]. Цю ситуацію Ж. П. Сартр описує так: - «Робітник в 1830 році міг збунтуватися, якщо знижували заробітну плату, оскільки він легко розумів ситуацію, коли його злиденний рівень життя був, однак, менш низьким, ніж

той, куди його хочуть перевести. Але він не представляє свої страждання нестерпними, він пристосувався до них не тому, що скорився долі, а через нестачу культури і рефлексії, необхідних йому, щоб зрозуміти соціальний устрій, де ці страждання не існували б. Отже, він не діє» [18, с. 445]. Для робітника його біди не здавалися «звичними», швидше природними, «вони є, от і все», «вони формують становище робітника», «вони не виділяються, не розглядаються в чистому світлі, і тому вони інтегровані робочим в його бутті», «він страждає, що не розмірковуючи над своїм стражданням, не надає йому значення», «страждання є чистим афектним змістом його свідомості, але він його не розглядає» [18, с. 445].

Філософ приходять до висновку, що страждання саме по собі не може бути рушійною силою дій робітника, відколи він створить проект змінити ситуацію, «вона здасться йому нестерпною». Тобто, Ж. П. Сартр говорить про ідеальний стан речей як «чисте ніщо в даний час», робітнику «потрібно зобразити справжню ситуацію як ніщо по відношенню до цього ідеального стану». І додає, що йому потрібно «зрозуміти щастя, пов'язане з його класом, як чисту можливість, тобто в сьогодні як певне ніщо; з іншого боку, він буде повертатися до цієї ситуації, щоб прояснити її в світлі цього ніщо, оголошуючи: «Я не є щасливим». Ж. П. Сартр зводить дану ситуацію до двох важливих наслідки: «1) Ніякий фактичний стан справ, яким би він не був (політична, економічна структура суспільства, психологічний «стан» і т.д.), не може мотивувати саме по собі яку-небудь дію, бо дія є проекцією для-себе до того, чого немає, а те, що є, ні в якому разі не може саме по собі визначити те, чого немає. 2) Жодне положення справ не може детермінувати свідомість, щоб зрозуміти його як негативність або як відсутність. Більше того, ніяке фактичне становище не може бути причиною свідомості» [18, с. 445]. Тобто, за Ж. П. Сартром діяти людина починає «через чистий відрив від самої себе і від світу вона може визначити своє страждання як нестерпне і, отже, зробити його рушійною силою своєї Револьюційної дії» [18, с. 445].

Так, Л. Бондар зазначає, «філософія постмодернізму, заглиблюючись в екзистенційні виміри буття людини, показує шляхи виживання в сучасному світі, укріплює віру, прокладає шляхи до оптимізму» [4, с. 124]. Л. Бондар вважає, що «саме в діяльності і через діяльність філософія щастя особистості персоніфікується шляхом опредметнення та розпредметнення загальнокультурних цінностей щодо себе, а також щодо інших людей» [4, с. 113]. Зі свого боку, М. Мамардашвілі, досліджуючи екзистенціалізм, вважає, що представники даного напрямку роблять спроби виявити і сформулювати суб'єктивно-діяльну, внутрішню індивідуальну сторону історичної творчості, дати аналіз внутрішньої, духовно-вольової організації дії його індивідуальних суб'єктів [14, с. 249]. Предмет філософії екзистенціалізму, пише М. Мамардашвілі, полягає прагненні стати «внутрішньої совістю» всякої суспільної або індивідуальної дії, роз'яснивши всім і кожному логіку тієї свідомості, з яким індивід взагалі щось вживає в суспільстві або своєму особистому житті [14, с. 249]. Дослідник продовжує, що сам екзистенціалізм як

ідейну течію, слід розглядати лише як систематизацію певного стихійного досвіду свідомості в західному суспільстві [14, с. 250].

Отже, залежно від того, як змінюється об'єкт в процесі перетворюючої дії, М. Каган виділяє рівні її здійснення – реально, відколи відбувається зміна природного буття, соціального буття, людського буття, тобто матеріального, діяльність є практикою; та ідеально, де, за словами автора, «об'єкт змінюється тільки в уяві суб'єкта». І, зазначає, в даному випадку, така діяльність є проектуючою, її функція полягає у забезпеченні реальної, матеріально-практичної діяльності [11, с. 53-57]. Е. Іл'єнков зазначає, що ідеальне, як форма людської діяльності, існує тільки в діяльності, а не в її результатах, адже діяльність – це постійне, те що триває, заперечення форм речей, які є та чуттєво сприймаються, їх зміна, їх зняття в нових формах, яка протікає за загальними закономірностями, вираженими у ідеальних формах [10, с. 223]. Далі, дослідник зазначає, відколи предмет створений, потреба суспільства в ньому задоволена, а «діяльність згасла в її продукті, померло і саме ідеальне» [10, с. 223]. Важливим є той факт, що, зважаючи на наявність стихійного і проектного в діяльності суб'єкта, вбачаємо взаємозв'язок щастя з соціально-проектним потенціалом суспільної свідомості, для аналізу якого використовуємо соціально-філософський погляд на соціальне проектування Т. Бутченка [6]. Дослідник розглядає шляхи відтворення суб'єктності сучасної людини з позиції діяльнісного підходу, долаючи при цьому «ризик абсолютизації автономії проектних устремлінь людського духу» [6], якими пройнятий, наприклад, екзистенціалізм, і які, на нашу думку, можуть сприяти тільки руйнації щастя.

С. Рубінштейн зазначав: - «Чи буде праця, в силу того, що вона усвідомлюється як обов'язок, вимагати напруги, зусиль, подолання перешкод, відчуватися як ярмо, як тягар, як прокляття людини, залежить від суспільного змісту, якого набуває праця, від об'єктивних суспільних умов» [17, с. 474]. До суспільних об'єктивних умов дослідник відносить певний рівень розвитку науки, мистецтва, духовної культури взагалі, яка створена зусиллями багатьох поколінь і існує як об'єктивна реальність по відношенню до свідомості нині живучих генерацій [17, с. 474]. Однією з форм праці, що підкріплена науковими знаннями про об'єкт і суб'єкт, закономірностями, яким вона підпорядкована, виходячи з вимог об'єктивної дійсності є «сродня праця», як відтворення суб'єкт – об'єкт – суб'єктної єдності, тобто єдності особистих і суспільних інтересів, головна онтологічна передумова цілісності буття особистості, щастя як суб'єктивної форми усвідомлення цієї цілісності, на яку ми раніше вказували у власних дослідженнях. Додамо, що М. Каган виділяє такі типи перетворюючої діяльності, які обумовлені відмінністю її суб'єктів, як: діяльність, що має індивідуальний характер, діяльність, що здійснюється соціальною групою, діяльність суспільства в цілому, де суспільство розглядає як колективний суб'єкт, що протистоїть природі в цілому як об'єкту його діяльності.

Пізнавальна діяльність – суб'єкт спрямовує активність на об'єкт (сам суб'єкт, природа, суспільство, людина), не змінюючи його, відображається ним і повертається до суб'єкта у вигляді знання про об'єкт, власне знання

виступають однією з структуроутворюючих ланок щастя. М. Мамардашвілі зазначає, що «пізнання не тільки завжди вплетене в сукупну діяльність людини, а й саме є суспільною дією певного роду» [14, с. 235]. М. Михальченко вказує, що соціальне пізнання (пізнання соціальних реалій життєвого середовища людей) постає як необхідна умова його налагодження відповідно до природи і призначення людини. Останнє дає суб'єкту об'єктивно істинне значення, розкриває закономірності, що прокладають собі дорогу через хаос випадковостей. Пізнання озброює суб'єкта діяльності істиною і дозволяє діяти в руслі об'єктивних законів соціального розвитку, а не всупереч їм. Основа соціального пізнання – суспільно-історична практика [2, с. 13].

Звідси бачимо, знання щодо сутності феномена щастя є вкрай необхідним, відсутність якого веде до деструкції класичних форм усвідомлення закономірностей його розвитку, що притаманне сучасному світу. У цьому плані привертає увагу робота Паскаля Брюкнера «Вечная эйфория: Эссе о принудительном счастье», де щастя – це «колективний наркотик, який всі зобов'язані приймати в тому чи іншому вигляді: хімічному, духовному, психологічному, інформаційному, релігійному» [5, с. 14]. П. Брюкнер пише: - «Між тим, як найглибші й витончені науки та філософські школи визнають, що безсилі гарантувати щастя цілим народам або окремим особам. Кожен раз, коли воно стосується нас, ми відчуваємо його як якусь благодать, особливу милість, а не як наслідок точного розрахунку або продуманої поведінки. І, можливо, саме через те, що мрія знайти досконале Щастя з великої літери нездійсненна, ми особливо цінуємо хороші сторони буття: задоволення, удачу, везіння» [5, с. 14]. Далі, автор «Есе» зазначає «ми щасливі незважаючи на щось: на страждання одного, на криваву війну, на світові проблеми, і в цьому немає нічого ганебного – вбивства і лиха будуть завжди, і загальної згоди не дочекається» [5, с. 234]. Автор доходить висновку «якщо щастя є вираз рятівної байдужості і прагне вирватися з капкана часу, зупинити його перебіг, воно не може бути ні кінцевою метою людства, ні основою для дій».

Пригадаємо роботу В. Татаркевича «О счастье и совершенстве человека», значна частина якої готувалась філософом за часів Другої світової війни: «може здатись дивним, що праця про щастя створювалась тоді, коли люди відчували найбільше нещастя. Проте, це зрозуміло: в нещасті більше мислиться про щастя. І легше перенести сурову дійсність тоді, коли від неї подумки переносишся до кращого» [19, с. 17]. На нашу думку, осмислення феномена щастя полягає не в підготовці завершених рецептів «щастя». Зустрічаємо з цього приводу думки сучасних дослідників: «насправді, однакового рецепта того, як «ощасливити» все людство, не існує, шлях до щастя – в індивідуальному та уважному дослідженні своєї душі» [16, с. 81]. Вважаємо, соціально-філософська рефлексія феномена щастя дає змогу відкоригувати світоглядні орієнтири сучасної людини, виробити моделі підйому не тільки індивідуальної, але й суспільної суб'єктності людини на новий якісний рівень, як зазначає Т. Бутченко, вивести «на новий рівень рефлексивності соціальної сфери як особливого простору, де суспільні, групові та індивідуальні «суб'єкти-в-собі» розгортаються в «суб'єктів-для-себе» і «для-інших»» [6]. Так, М.

Михальченко вважає, що «інтереси людини, її щастя, добробут, здоров'я, благополуччя – понад усе, незалежно від того, яка проблема (економічна, соціально-політична чи соціокультурна) розглядається тим чи іншим автором, який його соціальний стан; незалежно ні від чого, крім інтересів людини як самоцілі суспільно-історичного розвитку і його головного суб'єкта [2, с. 20].

Наступний вид діяльності – ціннісно-орієнтаційна діяльність – носій цінності постає перед суб'єктом саме як об'єкт, який він співвідносить зі своїми духовними потребами, ідеалами, устремліннями. Звідси, якщо буття об'єкта пізнається суб'єктом як істина, то його цінність переживається й усвідомлюється як благо, краса, величина. На нашу думку, щастя може поставати як результат реалізації суб'єктом загальнолюдських цінностей, а відтак передбачає цільову програму їх втілення в персональному житті. Система цінностей особистості є складним, інтегрованим утворенням, що поєднує в собі різноманітні матеріальні та духовні аспекти. Від того, які з них переважають у структурі особистості, залежить, що собою являє людина, які її інтереси, потреби, ідеали, прагнення, на що націлена її діяльність. М. Каган вказує, комунікативний вид діяльності грає значну роль у всіх вищезазначених видах діяльності, оскільки соціальна природа людини робить спілкування умовою праці, умовою пізнання, умовою вироблення системи цінностей [11, с. 80]. В даному випадку, як зазначає В. Воловик, досліджуючи комунікативну діяльність, можна говорити про внутрішньосімейне спілкування, про процес комунікативної діяльності, що складається між членами конкретного колективу, галузі, партії, інших суспільних організацій, націй, суспільства, міждержавне спілкування, діяльність засобів масової інформації тощо [16, с. 100].

В. Зацепін, розкриваючи соціально-психологічний аспект сімейного життя як умови людського щастя, під особистим щастям розуміє «задоволеність тим, що складає «особисте життя» у власному розумінні цього слова, – задоволеність тих потреб особистості, які за конкретним змістом своїм більш-менш збігаються з потребами суспільства» [9, с. 3]. Для дослідника передумова щастя є сімейне життя. Так, уявлення про щастя закладаються в процесі внутрішньосімейного спілкування. Відомо, що сім'я є інтегральним показником суспільного розвитку, який відображає моральний стан суспільства і є могутнім фактором формування демографічного потенціалу. Однією з серйозних проблем сучасності є соціальне сирітство. Вкрай важливою постає фахова допомога соціальним сиротам у формуванні світоглядних орієнтирів, задля вміння розв'язати життєві задачі й проблеми так, щоб морально-етичний зміст прийнятих рішень реалізовувався оптимальними шляхами. В даному випадку, від коригування світоглядних орієнтирів молодій людині, зокрема, розуміння що є щастя, задля конструктивного вирішення питань взаємовідносин з людьми, створення власної сім'ї, народження дітей, залежить, на нашу думку, добробут та доля нашої країни.

Таким чином, варто погодитись з С. Рубінштейном, який зазначає, що в діяльності і через діяльність індивід реалізує і затверджує себе як суб'єкт, як особистість. Далі дослідник зазначає, що в контексті різних конкретних

суспільних ситуацій одна й та сама дія може набувати об'єктивно різних суспільний зміст, який не завжди співпадає з його об'єктивними значенням. «Діяльність – це не зовнішня дія, а позиція – по відношенню до людей, до суспільства, яку людина всім своїм єством, яка в діяльності проявляється і формується, затверджує» [17, с. 474]. Підкреслює, що особливо важливим в мотивації діяльності є саме її суспільний зміст. Отже, суспільна потреба в нашу епоху полягає в різнобічній діяльності, яка має за мету відтворення єдності людини, суспільства і світу. Як зазначає С. Кримський, «міра має не тільки кількісно-якісні, а й ціннісні аспекти, виступає не тільки як єдність якості і кількості, а й як норматив будь-якої діяльності, основа гармонії і доцільності в моделюванні людини та її світу» [13, с. 129]. Справді, одним із головних принципів раціональності в сучасному світі має стати принцип міровизначення як граничної засади діяльній природи людини.

Висновки

Філософська рефлексія феномена щастя носить актуальний характер, відповідаючи на нагальну потребу із збереження духовної цілісності суспільних відносин. Теоретичний інструментарій надав змогу при вивченні діяльності як субстанції щастя обґрунтувати не лише теоретичний інтерес, але й на тлі сучасних подій, відчутну практичну необхідність визначення контексту функціонування феномена щастя у соціальному бутті суб'єктів, що, на нашу думку, послугує підґрунтям для подальшого дослідження детермінант оптимізації розвитку факторів досягнення щастя громадянина України в умовах її трансформації.

Поставивши завдання осмислити діяльність як субстанціональне підґрунтя щастя, ми дослідили цей феномен як багатоелементну систему, окреслили його сутнісні компоненти: особисті і суспільні інтереси, суспільно-значущі потреби, цілі, цінності, ідеали. З'ясували становлення феномена щастя у перетворюючій діяльності, пізнавальній діяльності, ціннісно-орієнтаційній діяльності, комунікативній діяльності. Це надало змогу стверджувати, феномен щастя є внутрішньо суперечливим, що обумовлюється його діяльною природою. Дана система руйнується, відколи виникає відчуження діяльності від людини. В свою чергу, руйнується її суб'єктність, порушується єдність з суспільством і природою, виникає нещастя.

Перспективи подальших досліджень

На сучасному етапі розвитку людства гострі світові проблеми породжують всезростаюче бажання жити в злагоді із самим собою та світом. Разом з тим, зростає значення встановити єдність людини, природи і суспільства, осмислити специфіку прояву сутності щастя в різних історичних епохи, що і є перспективами подальших дослідницьких пошуків.

Список використаних джерел

1. Алексеев П. В., Панин А. В. Философия: учебник. – 4-е изд., перераб. и доп. – Москва: Проспект, 2013. – 592 с.
2. Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія. Курс лекцій. – Видання 2-е, виправлене й доповнене. – К.: Генеза, 1996. – 367 с.
3. Барулин В. С. Социальная философия: Учебник / В. С. Барулин. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М.: ФАИР – ПРЕСС, 2002. – 560 с.

4. Бондар Л. В. Філософія щастя: ціннісно-праксеологічний аспект: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / Лілія Василівна Бондар. – Одеса. – 2012. – 186 с.
5. Брюкнер П. Вечная эйфория: Эссе о принудительном счастье / Пер. с фр. Н. Мавлевич. – СПб.: Изд-во Ивана Лимбаха, 2007. – 240 с.
6. Бутченко Т. І. Соціально-політичне проектування: проблема взаємозв'язку суспільних потреб і державних інтересів. Монографія. – Запоріжжя: КСК-Альянс, 2011. – 280 с.
7. Воловик Г. В. Життя як цінність: соціально-філософський аналіз. Дисертація на здобуття наукового ступеню кандидата філософських наук: спеціальність 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / Галина Віталіївна Воловик. – Запоріжжя, 2001. – 185 с.
8. Воронкова В. Г. «Общество риска» как следствие кризиса современной цивилизации в глобальном измерении // «Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії» («Humanities Bulletin of Zaporizhzhе State Engineering Academy»): Международный научный журнал / Под ред. В. Г.Воронковой. – Выпуск 58. – Запорожье, РВВ ЗДИА, 2014. – С. 13-24.
9. Зацепин В. И. Семейная жизнь как условие человеческого счастья. – Киев: Общество «Знание» Украинской ССР, 1975. – 16 с.
10. Ильенков Э. Философия и культура / Эвальд Ильенков. – М.: Политиздат, 1991. – (Мыслители XX века). – 464 с.
11. Каган М. С. Человеческая деятельность. (Опыт системного анализа). – М.: Политиздат, 1974. – 328 с.
12. Краткий философский словарь // Ред.-составители В. И. Воловик, Г. В. Воловик. – Запорожье: Просвіта, 2004. – 140 с.
13. Кримський С. Б. Під сигнатурою Софії / Сергій Борисович Кримський. – К.: Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2008. – 367 с.
14. Мамардашвили М. Как я понимаю философию / Мераб Мамардашвили; [Сост. и предисл. Ю. П. Сенокосова] – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.
15. Маркс К. До критики гегелівської філософії права / Карл Маркс // К. Маркс і Ф. Енгельс. Твори / [пер. з 2-го рос. видання]. – К.: Держполітвидав УРСР, 1958. – Т. 1. – С. 207-342.
16. Основи соціальної філософії: Навчальний посібник / Під заг. ред. В. І. Воловика. – Запоріжжя: Просвіта, 2012. – 320 с.
17. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. – СПб.: Питер, 1999. – 720 с.
18. Сартр Ж. П. Бытие и ничто: Опыт феноменологической онтологии / Жан-Поль Сартр; [пер. с фр., предисл., примеч. В. И. Колядко] – М.: Республика, 2000. – 639 с.
19. Татаркевич В. О счастье и совершенстве человека / В. Татаркевич. – М.: «Прогресс», 1981. – 365 с.
20. Філософський енциклопедичний словник / За ред. В. І. Шинкарука. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
21. Чайка І. Ю. Системна цілісність суспільства як фактор його прогресивного розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 «Соціальна філософія і філософія історії» / Ірина Юріївна Чайка; Ін-т вищ. освіти АПН України. – К. – 2005. – 20 с.
22. «Що потрібно для щастя в першу чергу?» // Опитування Соціологічної служби Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова. 2008 рік // Електронний ресурс http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=356.

REFERENCES

1. *Alekseev, P. V., Panyn A. V. (2013). Philosophy: Textbook. Moscow: Prospekt. P. 592.*

2. *Andrushchenko, V. P., Mykhalchenko, M. I. (1996). Contemporary Social Philosophy. Lectures. Kyiv: Heneza. P. 367.*
3. *Barulyn, V. S. (2002). Social Philosophy: Textbook. 2. – М.: FAYR – PRESS. P. 560.*
4. *Bondar, L. V. (2012). Philosophy of Happiness: value-praxeological aspect: dissertation for the degree of Candidate of Philosophy: 09.00.03 «Social Philosophy and Philosophy of History» / Liliia Vasylyvna Bondar. Odesa. P. 186.*
5. *Briukner, P. (2007). Everlasting euphoria: Essay on forced happiness. S. Petersburg: Yvano Lymbakha. P. 240.*
6. *Butchenko, T. I. (2011). Social-political design: problem of the relationship of social needs and public interests. Monograph. Zaporizhzhia: KSK-Alians. P. 280.*
7. *Volovyk H. V. (2001). Life as a value: social and philosophical analysis: dissertation for the degree of Candidate of Philosophy: 09.00.03 «Social Philosophy and Philosophy of History» / Halyna Vitaliivna Volovyk. Zaporizhzhia. P. 185.*
8. *Voronkova, V. G. (2014). «Risk society» as a result crisis of modern civilization in the global dimension // «Gumanitarniy visnik Zaporizhskoi derzhavnoi inzhenernoi akademii» («Humanities Bulletin of Zaporizhzhie State Engineering Academy»): International Scientific Journal / Ed. V. G. Voronkova. - Issue 58. - Zaporozhye, EPD of ZSEA, 2014. P. 13-24.*
9. *Zatsepin, V. Y. (1975). Family life as a condition of human happiness. Kiev Society "Knowledge" of the Ukrainian SSR. P. 16.*
10. *Ylenkov, IE. (1991). Philosophy and Culture / Ievald Ylenkov. Moscow: Polytyzdat. (Philosophers of the 20th century). P. 464.*
11. *Kagan, M. S. (1974). Human activities. (Experience in systems analysis). - Moscow: Politizdat. P. 328.*
12. *Short Philosophical Dictionary. (2004) / Ed. V. Y. Volovyk, H. V. Volovyk. – Zaporozhe: Prosvita. P. 140.*
13. *Krymskyi S. B. (2008). Under the signature of Sofia / Serhii Borysovykh Krymskyi. Publishing house "Kyiv-Mohyla Academy". P. 367.*
14. *Mamardashvyly M. (1990) How I understand the philosophy? / Merab Mamardashvyly – Moscow: Prohress. P. 368.*
15. *Marks K. (1958). Critique of Hegel's Philosophy of Right / Karl Marks // K. Marks and F. Enhels. Writings / [translation of the second russian edition]. – K.: Derzhpolitvydav URSS, – T. 1. – P. 207-208.*
16. *Foundations of Social Philosophy: Textbook / Ed. V. I. Volovyk. – Zaporizhzhia: Prosvita, 2012. P. 320.*
17. *Rubynshstein, S. L. (1999) Fundamentals general psychology. S. Petersburg: Pyter. P. 720.*
18. *Sartr, Zh. P. (2000) Being and Nothingness: Experience phenomenological ontology / Zhan-Pol Sartr; [translated from the French. V. Y. Koliadko]. Moscow: Respublyka. P. 639.*
19. *Tatarkevych, V. (1981) About the happiness and perfection of human / V. Tatarkevych. – М.: «Prohress». P. 365.*
20. *Encyclopedic Dictionary of Philosophy (2002) / Ed. V. I. Shynkaruk. – K.: Abrys. P. 742.*
21. *Chaika, I. Yu. (2005) System integrity of society as a factor in its progressive development: abstract of dissertation for the degree of Candidate of Philosophy: 09.00.03 «Social Philosophy and Philosophy of History» / Iryna Yuriivna Chaika; Institute of Higher Education Ukraine. Kyiv. P. 20.*
22. *«What is needed for happiness first?» (2008) Survey Sociological Service, Razumkov Centre for Economic and Political Studies // http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=356.*

СКВОРЦОВА Е.Н., соискатель кафедры социальной философии и управления, Запорожский национальный университет (Запорожье, Украина), katyaskvorcova@ukr.net

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК СУБСТАНЦИЯ СЧАСТЬЯ

Сделана попытка исследовать деятельность как субстанциональное основание счастья. Анализируется феномен счастья как многоэлементная система. Исследовано, что структурообразующими элементами данной системы являются: личные и общественные интересы, общественно-значимые потребности, цели, ценности, идеалы. Обоснованно становление феномена счастья в преобразующей, познавательной, ценностно-ориентационной, коммуникативной деятельности человека. Сделан вывод, что данная система разрушается, когда возникает отчуждение деятельности от человека. Выявлено, что счастье внутренне противоречивый феномен, обусловленный его деятельностной природой.

Ключевые слова: счастье, деятельность, деятельностный подход, экзистенциализм, субъект, система, отчуждение.

Skvortsova, Kateryna, PhD in Philosophy (pending), Social philosophy and management department, Zaporizhzhya National University (Zaporizhzhya, Ukraine) katyaskvortcova@ukr.net

ACTIVITY AS A SUBSTANCE OF HAPPINESS

This paper is devoted the activity as a substantial basis for happiness. The phenomenon of happiness is analyzed as a system of elements: personal and social interests, needs, socially meaningful goals, values, ideals. We found that happiness phenomenon occurs in transforming activity, cognitive activity, value-orientation activities, and communicative activity. We conclude that the system collapses, since there is alienation of the human. Happiness is internally contradictory phenomenon, which is due to its nature of activity. Elemental thoughtless human actions led to acute global problems of humanity. It is important to note that the theoretical relevance of social and philosophical analysis of the phenomenon of happiness, but also of his substantial background, is that today's fragmented permeated philosophical dimension of social life. The concept of «happiness» is quite different, sometimes «distorted» interpretation. The trouble is the authors of the content of the term substitute for the content of other concepts (life satisfaction, good value, positive emotions, joy of life, life success, etc.). Modern foreign and domestic psychologists, sociologists, philosophers, social philosophers erected to achieve regularity assumptions: social relationships (family, love, friends), work, wealth, social status, education, religion, positive attitude, optimism, high self-esteem, accomplishment country. We consider these conditions occur in achieving happiness, but happiness activity-based phenomenon, researchers do not pay immediate attention of the subject. The phenomenon of happiness always contains an active, creative foundation perfectly - transcendental faculties of man, in the terminology of the existentialists, «unsolved mysteries of human existence». This causes hesitation on the usefulness of various procedures existential «clean» consciousness of subject-naturalistic effects, which aim to identify genuine undistorted basis of human happiness. We are talking about the approach, according to which set of subject-object-subject basis and activity of human nature, recovery of subjectivity in the modern world. Therefore, we assume that the substantial foundation of the phenomenon of happiness is an activity of the subject. Happiness begins to exist from the time when the process of human activity there is unity of personal and social interests and needs. Interests are mediated important social needs of the entity in achieving happiness, that such needs are really necessary to society in some specific historical conditions. The activities of human subjects' targeted actions can shape the fullness of being, to promote happiness. Human activities are divided into the following types belonging to the subject-object relations: transforming activity, cognitive activity, value-orientation activities and communicative activities. We believe that each of these activities, taken together, provides the fullness of life. This is the alienation of labor rights, the painful consequences of which lead to unhappiness, destroying its communications system. In conclusion happiness is internally contradictory phenomenon, which is due to its nature of activity. There is ample evidence that at the present stage of human acute global problems generating ever

increasing desire to live in harmony with yourself and the world. However, for a man is a pressing need for unity with nature and society, which is the impetus for understanding the specific manifestation of the essence of happiness in different historical periods. In my view it is the prospect of further research search.

Key words: *happiness, activity, activity approach, existentialism, the subject system, alienation.*

Дата надходження рукопису 10.02. 2015 року

Рекомендовано до публікації 15.02.2015 року